

**STANDARDY WYMAGAŃ BĘDĄCE PODSTAWĄ
PRZEPROWADZANIA EGZAMINÓW EKSTERNISTYCZNYCH
z zakresu gimnazjum dla dorosłych**

A. Język polski

I. WIADOMOŚCI

1. Język

Zdający zna:

- 1) odmienne i nieodmienne części mowy: rzeczownik, czasownik (w tym imiesłowy), przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik;
- 2) części zdania: orzeczenie, podmiot, przydawka, dopełnienie, okolicznik;
- 3) budowę wypowiedzi pojedynczych i złożonych oraz zasady interpunkcji;
- 4) słowotwórczą i fleksyjną budowę wyrazów oraz pojęcia związane z analizą budowy, znaczeń i odmianą wyrazów: *podstawa słowotwórcza, formant* (przedrostek i przyrostek), wyraz *podstawowy* i *pochodny*, wyrazy *pokrewne*, *rodzina wyrazów*, wyrazy *złożone: złożenia* i *zrosty*, *skrót*, *skrótowce: literowce, głoskowce, sylabowce, skrótowce mieszane; temat* i *końcówka wyrazu*;
- 5) pojęcia związane ze znaczeniem wyrazów: *treść i zakres wyrazu*, wyrazy *abstrakcyjne* i *konkretne*, wyrazy *ogólne* i *szczegółowe*, *synonimy*, *antonimy*, *homonimy*, *znaczenia dosłowne* i *przenośne* wyrazów, *związki frazeologiczne: wyrażenia, zwroty, stałe związki frazeologiczne*;
- 6) pojęcia dotyczące stylistyki: *neologizm*, *archaizm*, *dialektyzm*, *stylizacja*;
- 7) mechanizm upodobnień fonetycznych: upodobnienia pod względem dźwięczności, uproszczenia grup spółgłoskowych, utrata dźwięczności na końcu wyrazu.

2. Literatura i kultura

Zdający zna:

1) rodzaje literackie: epikę, lirykę i dramat:

- a) cechy gatunków epickich: powieści, opowiadania, noweli, przypowieści, mitu, legendy, baśni, bajki, epepi,
- b) cechy gatunków lirycznych: fraszki, hymnu, pieśni, psalmu, sonetu, trenu,
- c) cechy gatunków dramatycznych: tragedii, komedii,
- d) cechy gatunków z pogranicza rodzajów literackich: ballady, satyry,
- e) cechy gatunków z pogranicza dokumentu i literatury: dziennika, pamiętnika, biografii, autobiografii, listu, reportażu;

2) pojęcia związane z analizą i interpretacją utworów literackich: *fabuła, fikcja, realizm, fantastyka, wątek, akcja, retrospekcja, punkt kulminacyjny, rozwiązanie akcji, didaskalia, autor, narrator* (formy narracji), *podmiot liryczny, adresat, sytuacja liryczna, wiersz sylabiczny, średniówka, przenośnia, alegoria, symbol, onomatopeja, epitet, porównanie, antyteza, kontrast, apostrofa, pytanie retoryczne, przerzutnia;*

3) kategorie estetyczne: tragizm, komizm, ironia, groteska.

3. Redagowanie wypowiedzi

Zdający zna:

1) oficjalne i nieoficjalne sytuacje komunikacyjne:

- a) odmiany polszczyzny: mówioną i pisaną,
- b) funkcje języka: informatywną, ekspresywną (wyrażanie emocji i ocen), impresywną (zachęcanie, przekonywanie),
- c) rodzaje wypowiedzi: informujące, oceniające, przekonujące;

2) pojęcia związane z retoryką i wypowiedziami o strukturze logicznej: teza, argument, wniosek, pogląd, ocena;

3) podstawowe formy użytkowe oraz gatunkowe wyżej zorganizowanych form wypowiedzi: rozprawka, charakterystyka, recenzja.

II. UMIEJĘTNOŚCI

1. Język

Zdający:

1) rozpoznaje części mowy oraz:

- a) określa formy gramatyczne odmiennych części mowy,
- b) stosuje części mowy w wypowiedzeniach zgodnie z normą językową, intencją nadawcy i celem wypowiedzi,
- c) wyróżnia i nazywa części zdania oraz określa ich rolę w zdaniu,
- d) logicznie posługuje się zdaniami z orzeczeniami: czasownikowym i imiennym,
- e) buduje poprawne zdania z podmiotem domyślnym oraz zdania bezpodmiotowe,
- f) celowo posługuje się różnymi typami przydawek, okoliczników i dopełnień,
- g) buduje zdania pojedyncze rozwinięte poprawne pod względem szyku wyrazów (w szczególności podmiotu i przydawki oraz przydawki i dopełnienia);

2) buduje różne rodzaje wypowiedzeń pojedynczych i złożonych, stosując poprawnie zasady interpunkcji, w tym:

- a) odróżnia zdania pojedyncze od zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie,
- b) określa relacje znaczeniowe pomiędzy zdaniami składowymi w zdaniach złożonych (np. przedstawia na wykresie),
- c) formułuje zdania złożone poprawne pod względem szyku zdań składowych oraz zastosowanych spójników,
- d) tworzy spójne logicznie wypowiedzi z wykorzystaniem zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie,
- e) przekształca celowo i dwukierunkowo wypowiedzenia: zdanie-równoważnik zdania, zdanie pojedyncze-zdanie złożone, konstrukcje czynne-konstrukcje bierne,
- f) poprawnie stosuje zasady interpunkcji w zdaniach pojedynczych i złożonych, wypowiedzeniach z imiesłowowymi równoważnikami zdań oraz w wypowiedzeniach wielokrotnie złożonych,
- g) rozpoznaje w tekście mowę zależną i niezależną,
- h) przekształca mowę niezależną w zależną oraz mowę zależną w niezależną,
- i) właściwie używa myślnika, cudzysłowu i dwukropka w mowie zależnej i niezależnej;

3) analizuje budowę słowotwórczą i fleksyjną wyrazów, stosując odpowiednie terminy, w tym:

- a) oddziela podstawę słowotwórczą od formantu; odróżnia przedrostek i przyrostek,
 - b) poprawnie zapisuje wyrazy z przedrostkami i przyrostkami, a także z obocznościami rdzeniowymi,
 - c) tworzy poprawnie wyrazy pochodne,
 - d) rozpoznaje wyrazy pokrewne, gromadzi rodzinę wyrazów,
 - e) poprawnie stosuje oraz zapisuje wyrazy złożone (złożenia i zrosty),
 - f) poprawnie tworzy, stosuje w zdaniach oraz zapisuje skróty i skrótowce,
 - g) oddziela temat od końcówki,
 - h) używa właściwych form odmiany wyrazów,
 - i) właściwie dzieli wyrazy przy przenoszeniu;
- 4) dobiera wyrazy właściwe ze względu na treść i zakres znaczeniowy (abstrakcyjne i konkretne, ogólne i szczegółowe, dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów) oraz:
- a) rozpoznaje: synonimy, antonimy, homonimy,
 - b) stosuje wyrazy bliskoznaczne o właściwym zabarwieniu stylistycznym oraz w celu uniknięcia powtórzeń,
 - c) poprawnie używa wyrazów wieloznacznych i wyrazów przeciwstawnych znaczeniowo,
 - d) odczytuje znaczenia dosłowne i przenośne wyrazów, używa wyrazów w znaczeniu dosłownym i przenośnym,
 - e) odczytuje znaczenie związków frazeologicznych (w tym przysłów i powiedzeń) oraz posługuje się nimi;
- 5) rozpoznaje w tekstach literackich stylizację (archaizację i dialektyzację), archaizmy i dialektyzmy oraz neologizmy i określa ich funkcję;
- 6) poprawnie pisze wyrazy, w których występują upodobnienia fonetyczne.

2. Literatura i kultura

Zdający:

- 1) rozpoznaje charakterystyczne cechy utworów epickich, lirycznych i dramatycznych;
- 2) analizuje tekst literacki, w tym:
 - a) charakteryzuje świat przedstawiony w utworze epickim i dramacie: określa czas i miejsce wydarzeń, charakteryzuje i ocenia bohaterów, streszcza fabułę, wyróżnia wątki, rozróżnia akcję i retrospekcję, fikcję i prawdę, treść utworu i jego problematykę,
 - b) wskazuje fazy przebiegu akcji w utworze fabularnym epickim i dramatycznym,

- c) w utworze epickim odróżnia autora od narratora oraz określa narratora,
 - d) w dramacie odróżnia tekst główny od pobocznego (didaskaliów),
 - e) określa relację między nadawcą a adresatem,
 - f) charakteryzuje uczucia podmiotu lirycznego, określa sytuację liryczną,
 - g) rozpoznaje wiersz sylabiczny,
 - h) rozpoznaje tropy i środki stylistyczne oraz określa ich funkcję w utworach literackich,
 - i) określa sens utworu: dosłowny, symboliczny, alegoryczny, metaforyczny,
 - j) uogólnia problematykę utworu, określa myśl przewodnią, interpretuje przesłanie,
 - k) rozpoznaje wartości w utworach,
 - l) analizuje dzieła literackie, uwzględniając istotne fakty z życia autora, realia epoki, w której powstało dzieło lub w której umiejscowiona jest akcja, a także fakty historyczne, poglądy filozoficzne i religijne, kulturę i sztukę,
 - m) analizuje i interpretuje utwory literackie w zestawieniu z innymi tekstami kultury, porównuje różne teksty pod względem tematu, problemu i tradycji,
 - n) stosuje w analizie i interpretacji utworów oraz ich fragmentów terminy związane z dziełem literackim i innymi tekstami kultury;
- 3) rozpoznaje w utworach kategorie estetyczne: tragizm, komizm, ironię, groteskę.

3. Redagowanie wypowiedzi

Zdający:

- 1) rozróżnia oficjalne i nieoficjalne sytuacje wypowiedzenia się, w tym:
 - a) stosuje różne odmiany polszczyzny (zwłaszcza oficjalną polszczyznę pisaną),
 - b) dostrzega i rozróżnia podstawowe funkcje języka,
 - c) formułuje wypowiedzi zgodnie z intencją i okolicznościami, dostosowując styl i język do sytuacji komunikacyjnej oraz intencji wypowiedzi,
 - d) przekształca teksty (skraca, rozwija, przekształca stylistycznie);
- 2) dostrzega perswazyjną funkcję tekstu retorycznego (np. przemówienia) oraz środki służące perswazji, w tym:
 - a) rozpoznaje elementy logicznej struktury tekstu perswazyjnego,
 - b) odróżnia stwierdzenie faktu od opinii nadawcy tekstu,
 - c) odczytuje poglądy nadawcy wyrażone w tekście,
 - d) poprawnie używa pojęć związanych z retoryką,
 - e) formułuje tezę i argumenty oraz wyciąga wnioski,

f) poprawnie komponuje wypowiedź:

- przestrzega zasad trójdzielnej kompozycji tekstu,
- zachowuje właściwe proporcje między wstępem, rozwinięciem i zakończeniem,
- nadaje treści wypowiedzi logiczny układ,
- pisze tekst spójny, stosuje językowe wskaźniki zespolenia;

3) posługuje się poprawnym językiem, przestrzegając zasad stosowności stylistycznej;

4) przestrzega zasad ortografii i interpunkcji.

LEKTURA

1. Utwory z klasyki światowej:

- 1) *Biblia* (w tym: *Pieśń nad Pieśniami*, *Hymn św. Pawła o miłości*, *Apokalipsa* – fragment wstępny oraz fragment o czterech jeźdźcach);
- 2) Homer - *Iliada* lub *Odyseja*, fragmenty: pojedynek Hektora z Achillesem, powrót Odysa;
- 3) Sofokles - *Antygona*;
- 4) *Pieśń o Rolandzie*;
- 5) William Szekspir - *Romeo i Julia*;
- 6) Miguel Cervantes - *Don Kichote* - fragment: walka z wiatrakami;
- 7) Karol Dickens - *Opowieść wigilijna*;
- 8) Antoni Czechow - *Śmierć urzędnika*;
- 9) Antoine de Saint-Exupéry - *Maty Księżę*;
- 10) Ernest Hemingway - *Stary człowiek i morze*.

2. Utwory z klasyki polskiej:

- 1) *Bogurodzica*;
- 2) Jan Kochanowski - wybrane fraszki: *Na dom w Czarnolesie*, *Na lipę*, *Do snu*, *O doktorze Hiszpanie*, pieśń: *Czego chcesz od nas*, *Panie...*, wybrane treny: V, VII, VIII;
- 3) Ignacy Krasicki - wybrane bajki: *Lew pokorny*, *Jagnię i wilcy*, *Ptaszki w klatce*, wybrana satyra: *Żona modna*;
- 4) Adam Mickiewicz - *Ballady i romanse*: *Lilie*, *Świtezianka*, *Dziady cz. II*, *Pan Tadeusz*, fragmenty: inwokacja, nauka Sędziego o grzeczności, koncert Jankiela, polonez;
- 5) Juliusz Słowacki - *Balladyna*;
- 6) Aleksander Fredro - *Zemsta*;
- 7) Henryk Sienkiewicz - *Krzyżacy*;

- 8) Bolesław Prus - *Kamizelka*;
- 9) Stefan Żeromski - *Szyfowe prace*;
- 10) Zofia Kossak – Szczucka - *Bursztyny*.

3. Wybór liryki XIX wieku i wybór poezji XX wieku:

- 1) Adam Mickiewicz - *Niepewność, Stepy akemańskie, Reduta Ordon, Polały się łzy...*;
- 2) Juliusz Słowacki - *Sowiński w okopach Woli*;
- 3) Cyprian Kamil Norwid - *W Weronie, Moja piosnka II*;
- 4) Leopold Staff - *Wysokie drzewa, Młodość*;
- 5) Bolesław Leśmian - *Urszula Kochanowska, Szewczyk*;
- 6) Konstanty Ildefons Gałczyński - wybrane wiersze z tomiku *Zaczarowana dorożka*;
- 7) Krzysztof Kamil Baczyński - *Elegia o ... (chłopcu polskim), Biała magia*;
- 8) Zbigniew Herbert - *Pan od przyrody, Pudełko zwane wyobraźnią*;
- 9) Maria Pawlikowska – Jasnorzewska – *Nike*;
- 10) Kazimierz Wierzyński - wybrane wiersze z tomiku *Wolność tragiczna*;
- 11) Jan Lechoń - wybrane wiersze ze zbioru *Marmur i róża*;
- 12) Czesław Miłosz - *Który skrzywdziłeś, Zakłęcie, Przypowieść o maku*;
- 13) Tadeusz Różewicz - *List do ludożerców, Warkoczek*;
- 14) Wisława Szymborska - *Muzeum, Radość pisania, Sto pociech*;
- 15) ks. Jan Twardowski - *Do moich uczniów, Spieszmy się kochać ludzi*.

4. Wybór nowelistyki XIX i XX wieku:

- 1) Maria Konopnicka - *Miłosierdzie gminy*;
- 2) Guy de Maupassant - *Baryłeczka*;
- 3) Henryk Sienkiewicz - *Latarnik*;
- 4) Stefan Żeromski - *Siłaczka*;
- 5) Jarosław Iwaszkiewicz - *Ikar*;
- 6) Sławomir Mrozek - *Wesele w Atomicach*.

5. Wybrane utwory współczesnej prozy polskiej i dramatu:

- 1) Paweł Huelle - *Weiser Dawidek*;
- 2) Sławomir Mrozek - *Emigranci*.

6. Przykłady literatury regionalnej, wkład literatury regionalnej do ogólnopolskiej skarbnicy literackiej.

7. Przykłady pamiętnika, dziennika, korespondencji literackich, reportażu:

- 1) Miron Białoszewski - *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, fragmenty: barykada, w piwnicach, ucieczka;

- 2) Arkady Fiedler - *Dywizjon 303*;
 - 3) Aleksander Kamiński - *Kamienie na szaniec*;
 - 4) Karolina Lanckorońska - *Wspomnienia wojenne*;
 - 5) Melchior Wańkowicz - *Ziele na kraterze*;
 - 6) Paweł Zuchniewicz - *Wujek Karol. Kapłańskie lata Papieża*.
8. Wybrane z czasopism i prasy codziennej teksty publicystyczne, informacyjne, reklamowe.
9. Inne składniki kultury (np. przedstawienia teatralne, filmy, słuchowiska radiowe, programy telewizyjne, przekazy ikoniczne, poezja śpiewana).

B. Historia

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna:

- 1) najważniejsze wydarzenia, zjawiska, procesy i najwybitniejsze postaci z dziejów Polski, Europy i świata:
 - a) warunki życia i dokonania człowieka w czasach najdawniejszych,
 - b) dziedzictwo kulturalne i religijne cywilizacji starożytnych (Egiptu, Izraela, Grecji, Rzymu),
 - c) przemiany polityczne, gospodarcze, społeczne, religijne i kulturalne w Europie i w świecie śródziemnomorskim w średniowieczu,
 - d) dzieje polityczne i społeczne oraz przemiany w dziedzinie kultury Polski Piastów,
 - e) monarchię Jagiellonów i jej miejsce w Europie,
 - f) wielkie odkrycia geograficzne i ich konsekwencje dla Europy i Nowego Świata w XVI-XVIII wieku,
 - g) główne problemy polityczne, gospodarcze, religijne, społeczne i kulturalne w Europie nowożytnej,
 - h) okoliczności powstania Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej,
 - i) wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania potęgi i kryzysu Rzeczypospolitej w XVII wieku,
 - j) dzieje polityczne, gospodarcze i kulturalne Polski w czasach stanisławowskich,

- k) przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne w Europie i na świecie w XIX wieku,
 - l) losy i postawy Polaków pod zaborami,
 - m) przyczyny i skutki I wojny światowej oraz rewolucji rosyjskich,
 - n) najistotniejsze problemy polityczne, gospodarcze i społeczne w Polsce, Europie i świecie okresu międzywojennego,
 - o) genezę i przełomowe wydarzenia II wojny światowej, eksterminację narodów na terenach okupowanych oraz formy i miejsca walki Polaków o niepodległość w kraju i za granicą,
 - p) świat po II wojnie światowej – stosunki polityczne Wschód – Zachód, dekolonizację, procesy integracyjne i demokratyzację, przyspieszenie cywilizacyjne i nowe zjawiska w kulturze masowej,
 - r) przemiany polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce po II wojnie światowej; protesty społeczne w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej,
 - s) zmiany w ustroju politycznym i w życiu społecznym w Polsce po 1989 r.;
- 2) pojęcia z zakresu życia politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego, niezbędne do zrozumienia zagadnień z dziejów Polski, Europy i świata;
 - 3) najważniejsze elementy polskiego i europejskiego dziedzictwa kulturowego.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający potrafi:

- 1) posługiwać się wiadomościami na temat najważniejszych wydarzeń i najwybitniejszych postaci z dziejów Polski oraz Europy i świata;
- 2) posługiwać się jednostkami czasu w historii (ery, epoki, wieki) oraz umieszczać wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w czasie (np. na osi czasu);
- 3) umiejscawiać działania ludzi, wydarzenia i procesy historyczne w przestrzeni (w tym na mapie historycznej);
- 4) posługiwać się pojęciami z zakresu życia politycznego, gospodarczego i społecznego niezbędnymi do zrozumienia najważniejszych wydarzeń, zjawisk i procesów z dziejów Polski, Europy i świata;
- 5) określać uwarunkowania procesów i wydarzeń historycznych, zwłaszcza geograficzne, historyczne, polityczne, społeczne i kulturalne, w tym określać wpływ środowiska geograficznego na życie człowieka i człowieka na środowisko w różnych okresach historycznych;

- 6) rozpoznawać relacje między działalnością człowieka w historii a społecznością lokalną, ojczyzną, kręgiem kulturowym, innymi narodami i religiami;
- 7) wskazywać powiązania między wydarzeniami, zjawiskami i procesami historycznymi z zakresu dziejów powszechnych i historii Polski;
- 8) ujmować treści historyczne w związkach przyczynowo-skutkowych;
- 9) dostrzegać zmiany, jakim ulegały wartości i normy życia publicznego na przestrzeni dziejów;
- 10) oceniać działania ludzi, fakty i wydarzenia historyczne;
- 11) formułować argumenty uzasadniające wyrażane twierdzenia i opinie;
- 12) odczytywać, porównywać i interpretować informacje zaczerpnięte z różnego rodzaju źródeł informacji, integrować zaczerpniętą z nich wiedzę oraz wyciągać wnioski.

C. Wiedza o społeczeństwie

Wychowanie obywatelskie

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna podstawowe pojęcia, zjawiska, procesy i wydarzenia z zakresu trzech obszarów tematycznych:

- 1) społeczeństwo:
 - a) człowiek jako istota społeczna,
 - b) grupa i więzi społeczne,
 - c) normy i wartości jako jedna z podstaw więzi w demokracji,
 - d) cechy narodu, tożsamość narodowa,
 - e) etyka życia publicznego;
- 2) polityka:
 - a) państwo: typy i funkcje,
 - b) formy państw w Europie,
 - c) obywatel a władza publiczna w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych,
 - d) normy i wartości obowiązujące w systemie totalitarnym i autorytarnym a normy i wartości demokratyczne,

- e) samorząd terytorialny a władza centralna,
 - f) ustroj, zadania, instytucje i struktura władzy jednostek samorządu terytorialnego,
 - g) służba cywilna i jej rola w utrwalaniu etosu służby publicznej,
 - h) świadomość obywatelska i cnoty obywatelskie,
 - i) stowarzyszenia, partie polityczne, związki zawodowe;
- 3) prawo:
- a) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej jako podstawa ustroju politycznego i społecznego,
 - b) instytucje Rzeczypospolitej Polskiej,
 - c) prawa i obowiązki obywatela,
 - d) reguły działalności publicznej zawarte w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i innych aktach prawnych,
 - e) przykłady procedur obowiązujących przy załatwianiu spraw w urzędzie gminy,
 - f) prawa człowieka, ich katalog i systemy ochrony,
 - g) samorządność, procedury demokratyczne, regulacje prawne w życiu szkoły.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający, korzystając z różnych źródeł informacji i posługując się właściwą terminologią, potrafi:

- 1) rozpoznawać własne prawa i obowiązki;
- 2) interpretować wydarzenia życia publicznego, wykorzystując wiedzę o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) formułować własne poglądy;
- 4) bronić własnego stanowiska, biorąc pod uwagę argumenty strony przeciwnej;
- 5) rozpoznawać normy i wartości obowiązujące w życiu społecznym;
- 6) określać konsekwencje łamania procedur demokratycznych;
- 7) napisać podanie, życiorys, wypełnić proste druki urzędowe;
- 8) przedstawić najważniejsze etyczne zasady życia publicznego;
- 9) ocenić wydarzenia polityczne z punktu widzenia zasad życia publicznego obowiązujących w państwie demokratycznym.

Wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna podstawowe pojęcia, zjawiska i procesy z zakresu trzech obszarów tematycznych:

- 1) pieniądz:
 - a) historia pieniądza i jego najważniejsze funkcje,
 - b) zarządzanie własnymi pieniędzmi,
 - c) zasady racjonalnego gospodarowania;
- 2) gospodarka:
 - a) elementarne pojęcia ekonomiczne z zakresu gospodarki rynkowej,
 - b) przedsiębiorca i przedsiębiorczość,
 - c) małe firmy,
 - d) zasady prawa gospodarczego i źródła informacji o prawie gospodarczym,
 - e) przykłady procedur obowiązujących przy rozpoczynaniu działalności gospodarczej,
 - f) wybrane zagadnienia z etyki życia gospodarczego,
 - g) korupcja i jej wpływ na rozwój gospodarczy,
 - h) przekształcenia ustroju gospodarczego w Polsce po 1989 r., osiągnięcia i problemy;
- 3) praca:
 - a) orientacja zawodowa,
 - b) lokalny i ponadlokalny rynek pracy,
 - c) rodzaje zawodów i umiejętności zawodowych,
 - d) system poradnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego,
 - e) mobilność zawodowa jako zjawisko cywilizacyjne,
 - f) problem bezrobocia: przyczyny, skutki, sposoby rozwiązywania,
 - g) mobbing w miejscu pracy, sposoby przeciwdziałania,
 - h) normy etyczne obowiązujące pracodawcę i pracownika.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający, korzystając z różnych źródeł informacji i posługując się właściwą terminologią, potrafi:

- 1) sporządzić plan rozwoju własnego wykształcenia i kwalifikacji zawodowych;

- 2) sporządzić dokumenty niezbędne przy ubieganiu się o pracę (np. list motywacyjny, życiorys zawodowy, kwestionariusz osobowy);
- 3) opisać kolejne etapy postępowania przy podejmowaniu działalności gospodarczej;
- 4) przedstawić podstawowe zasady etyczne życia gospodarczego (np. rzetelna praca, punktualność, dotrzymywanie danego słowa, uczciwość, odpowiedzialność za skutki, prawdomówność);
- 5) rozpoznać zachowania naruszające zasady etyczne obowiązujące pracowników i pracodawców;
- 6) określić zasady zarządzania własnymi pieniędzmi.

D. Język obcy nowożytny

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna:

- 1) słownictwo umożliwiające odbiór i formułowanie tekstów, zapewniające w miarę sprawną komunikację językową w sytuacjach życia codziennego;
- 2) struktury gramatyczne stosowane do wyrażania przeszłości, teraźniejszości i przyszłości umożliwiające odbiór i formułowanie tekstów oraz zapewniające w miarę sprawną komunikację językową w sytuacjach życia codziennego;
- 3) podstawowe realia socjokulturowe danego obszaru językowego.

II. UMIEJĘTNOŚCI

1. Odbiór tekstu czytanego

Zdający potrafi:

- 1) określać główną myśl tekstu;
- 2) określać główną myśl poszczególnych części tekstu;
- 3) stwierdzić, czy tekst zawiera określone informacje oraz wyszukać lub wyselekcjonować informacje;
- 4) określać intencje nadawcy tekstu;
- 5) określać kontekst sytuacyjny;

6) rozpoznać związki między poszczególnymi częściami tekstu.

2. Reagowanie językowe

Zdający potrafi:

- 1) właściwie reagować językowo w określonych kontekstach sytuacyjnych, w szczególności w celu uzyskania, udzielenia, przekazania lub odmowy udzielenia informacji albo rozpoczęcia, podtrzymania i zakończenia rozmowy;
- 2) rozpoznać i poprawnie stosować struktury leksykalno - gramatyczne, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej;
- 3) przetworzyć treści tekstu przeczytanego w języku polskim lub treści przedstawione w materiale ikonograficznym i wyrazić je w języku obcym.

3. Tworzenie tekstu pisanego

Zdający potrafi:

- 1) zredagować wiadomość w języku obcym, przetwarzając treści wyrażone w języku polskim;
- 2) poprawnie stosować struktury leksykalno - gramatyczne adekwatnie do ich funkcji.

E. Matematyka

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna:

- 1) techniki przeprowadzania obliczeń dokładnych i przybliżonych związanych z:
 - a) działaniami na liczbach wymiernych,
 - b) potęgami o wykładniku całkowitym,
 - c) pierwiastkami kwadratowymi i sześciennymi,
 - d) procentami,
 - e) szacowaniem wyników;
- 2) techniki wykonywania działań na wyrażeniach algebraicznych w odniesieniu do:
 - a) budowania wyrażeń algebraicznych,

- b) przekształcania wyrażeń algebraicznych i wzorów,
- c) obliczania wartości liczbowych wyrażeń algebraicznych;
- 3) pojęcia związane z funkcją i jej własnościami, w tym:
 - a) definicję funkcji liczbowej,
 - b) przykłady funkcji nieliczbowych i nieliniowych;
- 4) algorytmy potrzebne do rozwiązywania równań i nierówności oraz ich układów, w tym:
 - a) równań i nierówności pierwszego stopnia z jedną niewiadomą,
 - b) układów równań liniowych z dwiema niewiadomymi;
- 5) pojęcia, związki miarowe i metryczne na płaszczyźnie i w przestrzeni potrzebne do rozwiązywania problemów z zakresu geometrii, w tym:
 - a) twierdzenie Pitagorasa,
 - b) cechy przystawiania trójkątów,
 - c) oś symetrii figury, środek symetrii figury, symetralną odcinka i dwusieczną kąta,
 - d) okrąg opisany na trójkącie, okrąg wpisany w trójkąt,
 - e) twierdzenie Talesa,
 - f) cechy podobieństwa trójkątów,
 - g) wzajemne położenie prostych na płaszczyźnie,
 - h) wzajemne położenie prostej i okręgu,
 - i) graniastosłupy, ostrosłupy, bryły obrotowe,
 - j) wzory na obwody, pola figur i objętości brył;
- 6) podstawowe narzędzia i techniki dotyczące:
 - a) przedstawiania i interpretowania danych,
 - b) obliczania średniej arytmetycznej,
 - c) przykładów prostych doświadczeń losowych.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający potrafi:

- 1) interpretować tekst matematyczny:
 - a) odczytywać z wykresu funkcji jej podstawowe własności,
 - b) interpretować związki wyrażone za pomocą wzorów, wykresów, schematów, diagramów, tabel,
 - c) porządkować, odczytywać i interpretować dane;
- 2) posługiwać się:

- a) wyrażeniami algebraicznymi, w szczególności wzorami,
 - b) podstawowymi własnościami figur geometrycznych (twierdzenie Pitagorasa, symetria, bryły);
- 3) rozwiązywać zadania dotyczące sytuacji praktycznych uwzględniające:
- a) obliczenia arytmetyczne i procentowe,
 - b) zastosowanie wzoru lub rozwiązanie równania, nierówności liniowych, układu dwóch równań liniowych z dwiema niewiadomymi,
 - c) wykorzystanie własności figur geometrycznych;
- 4) wykorzystywać algorytmy matematyczne do:
- a) wykonywania obliczeń na liczbach wymiernych, potęgach i pierwiastkach, obliczeń procentowych, szacowania wyników obliczeń,
 - b) rozwiązywania równań i nierówności pierwszego stopnia z jedną niewiadomą oraz układów dwóch równań liniowych z dwiema niewiadomymi;
- 5) przeprowadzać nieskomplikowane rozumowania matematyczne.

F. Fizyka i astronomia

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna:

- 1) właściwości materii:
 - a) stany skupienia materii,
 - b) kinetyczny model budowy materii;
- 2) w zakresie ruchu i siły:
 - a) opis ruchów prostoliniowych i krzywoliniowych (ruch po okręgu),
 - b) jakościowy opis ruchu drgającego,
 - c) oddziaływania mechaniczne i ich skutki,
 - d) problematykę równowagi mechanicznej,
 - e) zasady dynamiki i zasadę zachowania pędu,
 - f) oddziaływania grawitacyjne i ruch ciał w polu grawitacyjnym;
- 3) w zakresie pracy i energii:
 - a) rodzaje energii mechanicznej,
 - b) zasadę zachowania energii,

- c) moc,
 - d) pierwszą zasadę termodynamiki;
- 4) w zakresie przesyłania informacji:
- a) fale dźwiękowe i elektromagnetyczne,
 - b) rozchodzenie się światła: zjawiska odbicia i załamania,
 - c) barwę i naturę światła,
 - d) obrazy optyczne;
- 5) w zakresie elektryczności i magnetyzmu:
- a) mikroskopowy model zjawisk elektrycznych w metalach,
 - b) oddziaływanie ładunków elektrycznych i pole elektryczne,
 - c) obwody prądu stałego, prawa przepływu prądu stałego, źródła napięcia,
 - d) pole magnetyczne,
 - e) zjawisko indukcji elektromagnetycznej (jakościowo),
 - f) wytwarzanie i przesyłanie energii elektrycznej;
- 6) budowę atomu:
- a) promieniowanie jądrowe,
 - b) energię jądrową,
 - c) Układ Słoneczny i elementy kosmologii.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający:

- 1) wybiera i stosuje odpowiednie terminy i pojęcia fizyczne do opisu zjawisk i zachowań obiektów oraz wykorzystuje zasady i prawa fizyki do objaśniania, opisu i przewidywania zjawisk i procesów;
- 2) analizuje, interpretuje i przetwarza informacje, zapisuje związki pomiędzy wielkościami fizycznymi i opisuje procesy za pomocą równań, nierówności i wykresów;
- 3) odczytuje informacje przedstawione w formie: tekstu, tabeli, wykresu, rysunku, schematu;
- 4) analizuje sytuacje problemowe: buduje proste modele fizyczne i matematyczne do opisu zjawisk;
- 5) wykonuje obliczenia wielkości fizycznych wykorzystując umiejętności matematyczne;

- 6) planuje proste doświadczenia, zapisuje wyniki w formie tabel i wykresów, analizuje wyniki doświadczeń, ocenia, interpretuje i komunikuje wyniki.

G. Chemia

I. WIADOMOŚCI

Zdający:

- 1) zna i rozumie pojęcia, prawa i zjawiska chemiczne związane z:
 - a) substancjami chemicznymi: pierwiastkami (metalami i niemetalami), związkami chemicznymi oraz mieszaninami,
 - b) budową atomu, izotopami i promieniotwórczością oraz prawem okresowości,
 - c) wiązaniami chemicznymi,
 - d) masowymi stosunkami stechiometrycznymi w związkach i reakcjach chemicznych,
 - e) typami reakcji chemicznych i ich efektami,
 - f) roztworami wodnymi i stężeniem procentowym roztworu;
- 2) wykazuje się znajomością symboliki i terminologii chemicznej w odniesieniu do:
 - a) pierwiastków oraz związków chemicznych: tlenków, wodoroków niemetalu, wodorotlenków, kwasów nieorganicznych i ich soli,
 - b) węglowodorów nasyconych i nienasyconych,
 - c) grup funkcyjnych i jednofunkcyjnych pochodnych węglowodorów (alkoholi, kwasów karboksylowych i mydeł oraz estrów, w tym tłuszczów),
 - d) cukrów prostych i złożonych;
- 3) opisuje najważniejsze właściwości fizyczne i chemiczne pierwiastków i związków chemicznych:
 - a) typowe właściwości fizyczne następujących metali i niemetalu: Na, Fe, Cu, H, O, N, Cl, C, S,
 - b) typowe właściwości chemiczne następujących metali i niemetalu: Na, Ca, Mg, H, O, N, C, S,
 - c) typowe metody otrzymywania tlenków, kwasów, zasad i soli,

- d) typowe właściwości chemiczne tlenków metali i niemetalii (reakcja z wodą, kwasem lub zasadą, redukcja wodorem, tlenkiem węgla, węglem) oraz zasad, kwasów (HCl, H₂S, H₂SO₄, HNO₃, H₂CO₃, H₃PO₄) i soli,
 - e) typowe właściwości fizyczne i chemiczne alkanów, alkenów i alkinów oraz typowe metody ich otrzymywania (co najmniej po jednej),
 - f) typowe właściwości fizyczne i chemiczne alkoholi, kwasów karboksylowych, mydeł, estrów, tłuszczów, cukrów (glukozy, fruktozy, sacharozy, skrobi) i białek;
- 4) wykazuje się znajomością:
- a) pojęć i nazw: minerał, surowiec, tworzywo, ruda, kopaliny, zaprawa murarska i gipsowa, szkło, krzemionka, ropa naftowa, węgiel kamienny,
 - b) podstawowych właściwości fizycznych i chemicznych wapieni, gipsu, krzemionki, szkła i kopalii organicznych;
- 5) opisuje praktyczne zastosowania wybranych substancji:
- a) najważniejszych metali, niemetalii oraz poznanych substancji pochodzenia mineralnego,
 - b) poznanych węglowodorów, alkoholi, kwasów karboksylowych, mydeł, tłuszczów, cukrów i białek, najważniejszych włókien naturalnych, sztucznych i syntetycznych oraz polimerów,
 - c) rolę białek, cukrów i tłuszczów w żywieniu człowieka;
- 6) zna i rozumie zagrożenia wynikające z niewłaściwego stosowania substancji chemicznych:
- a) opisuje źródła i skutki zanieczyszczeń powietrza, wody i gleby oraz sposoby przeciwdziałania tym zagrożeniom,
 - b) określa wpływ promieniowania jądrowego na organizmy,
 - c) charakteryzuje skutki działania na organizm ludzki leków, trucizn, alkoholi, narkotyków.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający:

- 1) wykorzystuje posiadaną wiedzę do:
- a) określenia elementarnego składu atomu,
 - b) ustalenia liczby powłok elektronowych oraz liczby elektronów walencyjnych na podstawie informacji zawartych w układzie okresowym pierwiastków,
 - c) określenia charakteru wiązania (wiązanie kowalencyjne i jonowe),

- d) przewidywania typowych właściwości (aktywność, metal, niemetal) pierwiastków grup głównych na podstawie ich położenia w układzie okresowym pierwiastków;
- 2) przedstawia i wyjaśnia zjawiska i procesy chemiczne:
- a) zapisuje w formie cząsteczkowej i jonowej równania reakcji ilustrujące typowe właściwości substancji,
 - b) zapisuje równania prostych reakcji na podstawie słownego lub graficznego opisu przemiany,
 - c) dobiera współczynniki stechiometryczne w równaniach reakcji (w formie cząsteczkowej i jonowej), stosując prawo zachowania masy i prawo zachowania ładunku,
 - d) przewiduje produkty reakcji i uzupełnia równanie na podstawie znanych reagentów i typu reakcji,
 - e) klasyfikuje przemiany chemiczne ze względu na liczbę reagentów oraz rodzaj reagentów,
 - f) dostrzega przemiany chemiczne w środowisku;
- 3) wykonuje obliczenia chemiczne:
- a) z zastosowaniem pojęć: masa atomowa i cząsteczkowa oraz jednostka masy atomowej u ,
 - b) stosuje prawo zachowania masy do prostych obliczeń stechiometrycznych,
 - c) ustala wzór empiryczny na podstawie prawa stałości składu,
 - d) związane ze stężeniem procentowym roztworu i rozpuszczalnością,
 - e) mające na celu obliczenie składu związku chemicznego w procentach masowych;
- 4) korzysta z różnorodnych źródeł informacji (układu okresowego pierwiastków, tablic chemicznych, tabel, wykresów, rysunków, schematów, tekstów popularnonaukowych o tematyce chemicznej):
- a) odczytuje, uzupełnia i analizuje informacje,
 - b) porównuje i selekcjonuje informacje,
 - c) przetwarza informacje;
- 5) planuje typowe eksperymenty i zapisuje obserwacje:
- a) pozwalające na rozróżnienie roztworów o odczynie kwasowym, zasadowym i obojętnym,
 - b) prowadzące do otrzymania substancji nierozpuszczalnych na podstawie danych z tablicy rozpuszczalności,
 - c) prowadzące do określenia charakteru chemicznego tlenków,

- d) prowadzące do otrzymania tlenków, zasad, kwasów i soli,
 - e) pozwalające na identyfikację węglowodorów nasyconych i nienasyconych (metan, eten, etyn) oraz najważniejszych cukrów prostych i złożonych (glukoza, sacharoza, skrobia);
- 6) dokonuje uogólnień, formułuje wnioski;
- 7) posługuje się zdobytą wiedzą chemiczną do rozwiązywania problemów:
- a) wyjaśnia zjawiska spotykane w życiu codziennym,
 - b) dostrzega wpływ działalności człowieka na środowisko,
 - c) ocenia rolę chemii w życiu codziennym i w rozwoju cywilizacji.

H. Biologia

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna fakty, rozumie i stosuje pojęcia, prawidłowości i teorie oraz przedstawia i wyjaśnia zdarzenia, zjawiska i procesy dotyczące następujących treści:

- 1) struktury organizmu i funkcji, jakim ona służy (komórki, tkanki, organy);
- 2) różnych sposobów pełnienia tych samych funkcji życiowych przez organizmy, zależnie od warunków środowiska (z podaniem przykładów);
- 3) budowy i funkcjonowania układów organizmu człowieka;
- 4) stanu zdrowia i choroby (przykłady chorób zakaźnych oraz patologii w działaniu narządów; elementy epidemiologii, profilaktyki i leczenia omawianych chorób);
- 5) etapów biologicznego i psychicznego rozwoju człowieka i potrzeb z nimi związanych;
- 6) informacji dziedzicznej oraz cech organizmu wynikających z wpływu genów i oddziaływań środowiskowych;
- 7) relacji wewnątrz- i międzygatunkowych w przyrodzie oraz krążenia materii i przepływu energii w różnych układach przyrodniczych;
- 8) działania człowieka w środowisku przyrodniczym i ich konsekwencji.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający:

- 1) stosuje terminy i pojęcia biologiczne:
 - a) czyta ze zrozumieniem teksty, w których występują terminy i pojęcia biologiczne (np. w podręcznikach, w prasie),
 - b) wybiera i stosuje odpowiednie terminy i pojęcia;
- 2) formułuje hipotezy oraz analizuje i interpretuje wyniki obserwacji i doświadczeń wraz z oceną ich wiarygodności;
- 3) korzysta z różnych źródeł informacji, odczytuje informacje przedstawione w formie tekstu, tabeli, wykresu, rysunku, schematu;
- 4) gromadzi, integruje, opracowuje i interpretuje wiedzę z różnych dziedzin niezbędną do wyjaśnienia procesów życiowych, w tym selekcjonuje, porównuje, analizuje, przetwarza oraz interpretuje informacje, a także czytelnie prezentuje informacje i wykorzystuje je w praktyce;
- 5) interpretuje zależności między budową i funkcją układów i narządów w organizmie człowieka, postrzega funkcjonowanie organizmu ludzkiego jako integralnej całości;
- 6) interpretuje zależności między środowiskiem życia organizmu a jego budową i funkcjonowaniem;
- 7) stosuje zintegrowaną wiedzę do objaśniania zjawisk przyrodniczych:
 - a) łączy zdarzenia w ciągi przemian,
 - b) wskazuje współczesne zagrożenia dla zdrowia człowieka i środowiska przyrodniczego,
 - c) analizuje przyczyny i skutki oraz proponuje sposoby przeciwdziałania współczesnym zagrożeniom cywilizacyjnym,
 - d) potrafi umiejscowić sytuacje dotyczące środowiska przyrodniczego w szerszym kontekście;
- 8) analizuje struktury i funkcjonowanie wybranych ekosystemów;
- 9) ocenia zmiany zachodzące w środowisku przyrodniczym w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływ na jakość życia i potrafi zaproponować środki zaradcze;
- 10) stosuje wiedzę biologiczną w życiu.

I. Geografia

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna fakty, rozumie i stosuje pojęcia, prawidłowości i teorie oraz przedstawia i wyjaśnia zdarzenia, zjawiska i procesy dotyczące:

- 1) Ziemi jako części Wszechświata;
- 2) Ziemi jako środowiska życia, jej przeszłości geologicznej i obrazu współczesnego;
- 3) interakcji Ziemia – człowiek oraz gospodarowania zasobami naturalnymi Ziemi;
- 4) współczesnych przemian gospodarczych, społecznych i politycznych na kontynentach i w wybranych państwach;
- 5) źródeł konfliktów i prób ich rozwiązywania;
- 6) potencjału naturalnego, ludnościowego, gospodarczego i kulturowego Polski;
- 7) Polski na tle Europy i świata;
- 8) problemów integracyjnych na świecie, w Europie i w Polsce.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający:

- 1) stosuje terminy i pojęcia geograficzne:
 - a) czyta ze zrozumieniem teksty, w których występują terminy i pojęcia geograficzne,
 - b) wybiera i stosuje odpowiednie terminy i pojęcia do opisu obiektów oraz zjawisk i procesów występujących w środowisku geograficznym;
- 2) lokalizuje ważne obiekty i obszary przyrodnicze oraz społeczno-ekonomiczne na powierzchni Ziemi i wskazuje ich położenie na mapach;
- 3) odczytuje informacje geograficzne z różnych źródeł: tekstu, map, planów, tabel, wykresów, rysunków, schematów, fotografii i innych;
- 4) selekcjonuje, interpretuje, przetwarza i prezentuje informacje geograficzne;
- 5) określa warunki występowania oraz opisuje przebieg zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym;
- 6) stosuje informacje geograficzne w celu rozwiązywania zadań praktycznych (np. określa położenie geograficzne obiektów, wykorzystując kierunki geograficzne i współrzędne geograficzne);
- 7) ocenia w kategoriach geograficznych działalność gospodarczą, społeczną i polityczną ludzi;
- 8) przewiduje zmiany w środowisku geograficznym spowodowane czynnikami naturalnymi lub działalnością człowieka.

J. Informatyka

I. WIADOMOŚCI

Zdający zna:

- 1) odstawowe elementy komputera i ich funkcje;
- 2) zasady bezpiecznej pracy ze sprzętem komputerowym;
- 3) podstawowe zasady pracy w sieci lokalnej i globalnej;
- 4) formy reprezentowania i przetwarzania informacji;
- 5) podstawowe usługi systemu operacyjnego;
- 6) społeczne, etyczne i ekonomiczne aspekty rozwoju informatyki.

II. UMIEJĘTNOŚCI

Zdający potrafi:

- 1) posługiwać się komputerem i korzystać z usług systemu komputerowego;
- 2) stosować komputer jako narzędzie dostępu do rozproszonych źródeł informacji i komunikowania na odległość;
- 3) rozwiązywać problemy za pomocą programów użytkowych:
 - a) redagować tekst i tworzyć rysunki za pomocą komputera,
 - b) tworzyć dokumenty zawierające tekst, grafikę i tabelę,
 - c) wykorzystywać arkusz kalkulacyjny do rozwiązywania zadań z codziennego życia,
 - d) korzystać z multimedialnych źródeł informacji,
 - e) wyszukiwać i zapisywać informacje w jednotabelowej bazie danych;
- 4) rozwiązywać problemy w postaci algorytmicznej;
- 5) rozwiązywać za pomocą komputera typowe i codzienne problemy;
- 6) dokonywać symulacji prostych zjawisk za pomocą komputera.